

СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. СИДОРЕНКА У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

А Проведено історико-педагогічний огляд проблем підготовки вчителя трудового навчання у працях В. Сидоренка; розглянуто вплив соціально-політичних і культурно-освітніх умов функціонування суспільства на розвиток трудового навчання (1951–2013 рр.); висвітлено концептуальні засади проблем підготовки вчителя трудового навчання у працях В. Сидоренка: технологічна підготовка вчителів як складника вищої освіти; основні принципи підготовки вчителів трудового навчання та технологій; зміст і структура технологічної освіти вчителів трудового навчання та технологій; стратегічні напрями і тактичні завдання вдосконалення шляхів підготовки вчителів трудового навчання та технологій.

Ключові слова: технологічна підготовка; вища освіта; зміст технологічної освіти вчителів; Концепція технологічної освіти; стратегії розвитку

S *Savchenko Anastasiia. V. Sidorenko's pedagogical ideas generation in the context of handicraft teacher training. The article provides a historical and pedagogical review of the problems of teacher training in the works of V. Sydorenko. It is considered the influence of socio-political and cultural-educational conditions of society functioning on the labor training development (1951–2013). It is highlighted the following conceptual framework of handicraft teacher training problem in works of V. Sidorenko: technological teacher training as a component of higher education; basic principles of handicraft teacher training; content and structure of technological education of handicraft teacher training; strategic directions and tactical tasks of improvement of handicraft teacher training. It is considered the stages of labor training development in Ukraine. It is analyzed the current state of technological education. It is highlighted the main directions of professor V. Sydorenko's work. It is considered the progressive concepts of technological education of student's youth according to modern tendencies. It is substantiated the pedagogical conditions of the concept realization in modern scientific society.*

Key words: technological training; higher education; the content of technological education of teachers; the concept of technological education; development strategies

Савченко Анастасія Григорівна, аспірантка кафедри теорії та методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Savchenko Anastasiia, Postgraduate student of the Department of Theory and Methods of Technological Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: anastasiasavchenko0908@gmail.com

Актуальність проблеми. В умовах модернізації та інформатизації всіх сфер суспільного життя, глобалізації освітніх та економічних процесів, відродження української національної культури вимоги до вищої педагогічної освіти постійно зростають.

Нагальною проблемою вищої педагогічної школи України є підготовка вчителя трудового навчання, якому відведено особливу роль у формуванні особистості учня. Успішному розв'язанню цієї проблеми значною мірою сприяє аналіз історії вищої педагогічної школи України, об'єктивному дослідженню якої сприяли нові політичні,

культурні, освітні умови, що виникли після проголошення незалежності України.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Широке коло проблем дидактичної підготовки вчителів досліджено вченими-педагогами О. Абдуліною, А. Алексюком, І. Богдановою, В. Сагардою, М. Сметанським, М. Фіцулою, В. Чайкою та ін. Важливі питання роботи зі студентською молоддю у педагогічних закладах вищої освіти (ЗВО) розглядають у своїх працях С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кравець, О. Сухомлинська та ін. Знання досвіду побудови моделі підготовки вчителів у педагогічних ЗВО

України, врахування сучасних тенденцій розвитку педагогічної освіти може стати основою створення адекватної мети формування і розвитку особистості концепції професійної підготовки вчителів трудового навчання.

Теоретико-методичні засади професійної підготовки вчителя трудового навчання розглянуто в працях Н. Андрєєвої, А. Вихруща, Р. Гуревича, В. Гусєва, Й. Гушулея, В. Жигір'я, О. Коберника, М. Корця, Т. Кравченко, В. Курок, М. Лазарева, П. Лузана, В. Мадзігона, В. Муруго, В. Назаренка, В. Сидоренка, Н. Слюсаренко, Г. Терещука, В. Титаренко, Д. Тхоржевського, А. Цини, В. Юрженка та ін. [12].

Отже, розуміючи потребу необхідності модернізації підготовки вчителів трудового навчання відповідно до змін, які відбувалися в освітній галузі «Технології» та суспільстві взагалі, В. Сидоренко розглядав проблему набагато ширше, а саме, як складник комплексу дій із підвищення ефективності та продуктивності технологічної освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Цілісної наукової інтерпретації системи підготовки вчителів трудового навчання у педагогічних вищих навчальних закладах України впродовж 1951–2013 рр., у якій було б визначено фундаментальні підходи до побудови її змісту, організації навчально-виховного процесу, спрямованого на підвищення ефективності фахової підготовки вчителів освітньої галузі «Технології» відповідно до нової парадигми професійної освіти в Україні, й досі немає.

Тому **метою** статті є аналіз теоретичних засад і практичного досвіду підготовки вчителів трудового навчання у педагогічних ЗВО України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у працях В. Сидоренка, для врахування його позитивних ідей і творчої реалізації в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу. Розвиток суспільства має циклічну співзалежність із розвитком технологій, технології є невід'ємною частиною повсякденного життя впродовж усього періоду існування людства – від примітивного первісного суспільства з технологіями до сучасного суспільства знань. Із часом технології зазнали значних змін, і якщо колись під технологією малася на увазі проста навичка, то на початку ХХІ століття технологія – це складний комплекс знань, наші потреби та вимоги до технологій продовжують зростати. В Україні значна увага приділяється проблемам удосконалення технологічної підготовки молоді, відбулося переосмислення науковцями назви галузі і навчальних предметів, окреслено перспективні шляхи модернізації технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів [13, с. 52].

В. Сидоренко, враховуючи соціально-економічні та науково-технічні зміни в суспільстві, зазначав, що сучасна загальноосвітня школа має отримати вчителя «нової форми», якому притаманна широта поглядів, високий рівень загальної та професійної культури, вміння швидко оновлювати свої знання та вміння, готовність до роботи в нових умовах, здатність адаптуватися в педагогічних інноваціях.

Особливого значення набули публікації В. Сидоренка, присвячені питанням відповідності назви спеціальності

вчителя трудового навчання назві самого навчального предмета [9, с. 3-7], що було обумовлено запровадженням освітньої галузі «Технологія» в навчальний план загальної середньої освіти. Намагаючись пояснити логічність запропонованої назви до шкільної освітньої галузі «Технологія» та відповідної вчительської спеціальності «Вчитель технологій», він наполягав на неможливості існування вчителя будь-яких технологій, яких існує безліч: обробні, переробні, перетворювальні тощо.

Отже, В. Сидоренко запевняв, що конкретизації технології в назві вчительської спеціальності призведе до її наближення до інженерно-педагогічної, що суперечить потребам школи. Тобто, питання з назвою вчительської спеціальності, за твердженням ученого, залишається відкритим і нині [5, с. 60].

У своїй праці «В. К. Сидоренко про технологізацію трудового навчання» В. Стешенко разом зі своїм учнем М. Чалим дуже чітко описали результати дослідження щодо того, чи є виправданою назва навчального предмета «Технології». Науковці встановили, що В. Сидоренко в період з 1996 по 2010 рр. не бачив доцільності в технологізації трудового навчання, а орієнтував науковців і практиків на дотримання відповідної статті Закону України «Про загальну середню освіту», яка передбачала ознайомлення учнів з основами сучасного виробництва з урахуванням законів і закономірностей розвитку природи і суспільства. Свою позицію професор В. Сидоренко обґрунтував безліччю факторів [11, с. 12].

Важливою інновацією у галузі методики трудового навчання початку ХХІ ст. є поява у пресі Концепції технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, яка знайшла підтримку й широке обговорення у Всеукраїнській асоціації наукових і практичних працівників технологічної освіти. У «Концепції технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів» О. Коберник та В. Сидоренко акцентують увагу про необхідність урахування таких теоретико-методологічних засад: проблема формування творчої особистості багато десятиліть є предметом уваги педагогів усього світу; зміна освітніх парадигм у нашій країні передбачає, що мета розвитку дитини є провідною стосовно цілей засвоєння змісту, який, у свою чергу, є лише засобом розвитку дитини; теорія розвитку змісту освіти свідчить як мінімум про дві детермінанти, які його визначають: інваріантно-діяльнісні сторони особистості і генеральні галузі наукового знання. Відповідно до такого підходу перетворювальній діяльності з матеріальними об'єктами відповідають практичні науки, а їм, у свою чергу, у навчальному плані повинен відповідати навчальний предмет або освітня галузь інтерактивна за своєю сутністю; склалася нова галузь філософії – філософія технології; формується нова галузь наукового знання – технологічні знання, які є такими ж важливими і значущими як і природничо-наукові та гуманітарні знання; високий рівень освіченості може бути досягнутий тільки за умови високого рівня мотивації учнів; ринкові відносини також

серйозно вплинули на формування концепції технологічної освіти (орієнтація на споживача, на ринок, на покупця, а не на усереднену людину – важливі й невід’ємні риси технологічної підготовки); розрізнені шкільні навчальні предмети не можуть у повному обсязі забезпечити розвиток в учнів технологічного світогляду й мислення, сформувати в них уявлення про технологічні процеси на мега-, макро-, меза- та мікрорівнях, показати загальне значення технологій. Тому технологічна освіта передбачає перехід від предметного до проблемно орієнтованого навчання [4, с. 3–11].

Цікавою є думка авторів Концепції про запровадження специфічних принципів, які визначають сутність і перспективність технологічної освіти. До таких вони відносять принципи: природовідповідності, культуровідповідності, творчості, варіативності, інтегративності, диференціації, системності, ергономічності, педагогічного проектування. Виходячи з цього, О. Коберник зазначає, що головна мета технологічної освіти полягає у формуванні технічно, технологічно і комп’ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної природовідповідної предметно-перетворювальної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в них навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей [3].

Відповідно до специфічних принципів Концепції технологічної освіти в Україні мета навчального предмета «Технологія» у Новій українській школі має полягати у формуванні в учнів технологічної компетентності, тобто здатності до предметно-перетворювальної діяльності, та у розвитку інших ключових компетентностей [10].

Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р., передбачає вивчення освітньої галузі «Технології», основною метою якої є формування і розвиток проєктно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів та їх соціалізації у суспільстві [1].

Аналіз досліджень і наукових праць В. Сидоренка, присвячених підготовці вчителів трудового навчання (технологій), дає змогу стверджувати, що найдоцільніше її здійснювати навколо завдань трудового навчання як навчального предмета, оскільки їх реалізацію має забезпечити вчитель. Завдання трудового навчання визначені Державним стандартом базової і повної середньої освіти і конкретизовані в освітній галузі «Технології». У процесі дослідження встановлено, що серед основних завдань, які необхідно включити до складників змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання (технологій) у педагогічних ЗВО є готовність до формування в учнів технічних понять, практичних умінь і навичок, формування

техніко-технологічних знань і творчого ставлення до праці тощо.

У своїх працях В. Сидоренко стверджував, що головною причиною неефективності підготовки вчителя трудового навчання (технології) є відсутність її узгодженості та спрямування на шкільні програми з трудового навчання [8, с. 2–6].

В. Сидоренко зазначав, що високої професійній компетентності вчителя сприяє фундаменталізація професійної підготовки студентів педагогічних ЗВО. Саме фундаменталізації покликана забезпечити професійну мобільність сучасного фахівця, що стає все більш актуальною в умовах зростаючої конкуренції на ринку праці. Принцип мобільності передбачає широту підготовки вчителя трудового навчання, його готовність до стрімких змін у змісті навчання, здатність швидко переорієнтуватися на викладання будь-якого нового профілю трудового навчання в старшій школі. При цьому головною ознакою фундаменталізації професійної підготовки вчителя трудового навчання В. Сидоренко визначив знання студентів із психофізіологічних основ процесу формування трудових умінь і навичок учнів. При правильному здійсненні вчителем низки педагогічних умов цієї стратегії процес трудового навчання має постати як проблемно-орієнтований курс, спрямований на формування цілісної трудової діяльності. Саме таке бачення ролі вчителя трудового навчання відповідає вимогам продуктивного навчання, спрямованого на ефективніше засвоєння предмета та отримання максимуму продуктивних знань і вмінь [2].

Професором В. Сидоренко вперше було зроблено акцент на необхідність формування у майбутніх учителів готовності до виховання графічної культури школярів. У 2000–2001 роках на сторінках журналу «Імідж сучасного педагога» він звертав особливу увагу на непросту долю креслення в загальноосвітній школі [7] та структуру процесу графічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах [6].

Отже, В. Сидоренко важливе місце відводить рівню сформованості графічних знань і вмінь, які можуть виступати засобом пізнання навколишнього світу. Але ці знання і вміння не повинні бути статичними. Графічна культура повинна відображати здатність людини прогнозувати, планувати і коригувати свої дії, будувати процес діяльності в образах, а потім вже втілювати його в реальні дії чи процеси.

Дослідження В. Сидоренком механізмів формування графічних знань і вмінь довели, що вміння створювати в уяві образи об’єктів діяльності й оперувати ними – характерна особливість інтелекту людини. Вона полягає у можливості довільно актуалізувати образи на основі заданої графічної інформації (у процесі розв’язування конкретної задачі), видозмінювати їх під впливом різних умов (навчальних чи виробничих) або за власною ініціативою, вільно перетворювати їх, і на цій основі створювати нові образи, суттєво змінені порівняно з початковими. Тому є всі підстави

вважати, що графічна культура школяра у певній мірі може сприяти його розумового розвитку.

Розкриваючи концептуальні положення професійно-графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання (технологій) В. Сидоренко визначав важливість спеціального техніко-технологічного (пов'язаний з технічним мисленням) і методичного компонентів (пов'язаний з методичним мисленням, що оперує дидактико-методичними поняттями) в їх освітній діяльності. Це дозволяє формувати творчий підхід до професійної діяльності, індивідуальність стилів в методах роботи [5].

Висновки з даного дослідження. У педагогічній спадщині В. Сидоренка розкрито бачення підготовки майбутнього вчителя трудового навчання (технологій), яке включає: розуміння ним даної проблеми як засобу вдосконалення трудового навчання школярів; звернення уваги на недоцільність перейменування спеціальності вчителя трудового навчання на вчителя технологій і необхідність гуманізації його роботи; обґрунтування професійних компетенцій сучасного вчителя; визначення аспектів фундаменталізації його підготовки як умови забезпечення професійної мобільності; визначення рівнів професійної підготовки вчителя та рівнів оволодіння професійною діяльністю; з'ясування суперечностей, що обумовлюють необхідність оновлення підготовки вчителя за потребами сучасної школи.

Перспективи подальших розвідок. Педагогічні погляди вченого стосовно проблеми підготовки вчителя технологій відбивають реалії розбудови національної системи освіти. Він спрямовував всі сили на підвищення ефективності та продуктивності освітнього процесу як учнів школи, так і студентів педагогічних ЗВО, тому науковці мають змогу глибоко дослідити продуктивні технології у технологічній освіті та в подальшому запровадити їх в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт – запорука якості освіти. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Технології». *Трудова підготовка в сучасній школі*. 2012. № 2–3. С. 2–9.
2. Кітова О. А. Підготовка вчителя трудового навчання в педагогічній спадщині В. Сидоренка. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nchnpu_5_2015_51_27.pdf
3. Коберник О. Концептуальні засади технологічної освіти учнівської молоді в Україні. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2010/2010_2_35.pdf
4. Коберник О., Сидоренко В. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України (проект). *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2010. № 6. С. 3–11.
5. Савченко А., Цина А. Наукові засади підготовки вчителів трудового навчання та технологій у працях професора Віктора Сидоренка. *Вища школа*. 2020. Вип. 6 (191). С. 59–70.
6. Сидоренко В. К., Дзеджула О. М. Структура процесу графічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. *Імідж сучасного педагога*. 2000. № 1 (5). С. 11–15.
7. Сидоренко В. К., Щетина Н. П. Непроста доля креслення в загальноосвітній школі. *Імідж сучасного педагога*. 2001. № 2 (13). С. 18–20.
8. Сидоренко В. Що заважає подолати невідповідність підготовки вчителя трудового навчання потребам сучасної школи. *Трудова підготовка в сучасній школі*. 2013. № 5. С. 2–6.
9. Сидоренко В. Що приховується за прагненням технологізувати трудове навчання школярів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2009. № 11. С. 3–7.
10. Штешенко В. Технологія як навчальний предмет Нової української школи. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3460/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202019.pdf#page=102

11. Штешенко В., Чалий М. В. К. Сидоренко про технологізацію трудового навчання. *Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія: Технологічна та професійна освіта*. 2018. Вип. 2. С. 12.
12. Федорович А. Підготовка вчителів праці у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2008. 24 с.
13. Шимкова І., Катеринчук В., Мідяна Л. Професійна підготовка сучасного вчителя трудового навчання та технологій: проблеми і виклики. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць / О. В. Марущак та [ін.]. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. Вип. 1. С. 52.

References

1. Derzhavnyi standart – zaporuka yakisnoi osvity. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi serednoi osvity. Osvitnia haluz «Tekhnolohii» [State standard - the key to quality education. State standard of basic and complete secondary education. Educational branch «Technologies»]. (2012). *Trudova pidhotovka v suchasni shkoli [Labor training in a modern school]*, 2-3, 2-9 [in Ukrainian].
2. Kitova, O. A. Pidhotovka vchytelia trudovoho navchannia v pedahohichnii spadshchyni V. Sydorenka [Training of a teacher of labor education in the pedagogical heritage of V. Sydorenko]. Retrieved from file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nchnpu_5_2015_51_27.pdf [in Ukrainian].
3. Kobernyk, O. Kontseptulni zasady tekhnolohichnoi osvity uchnivskoi molodi v Ukraini [Conceptual principles of technological education of student youth in Ukraine]. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2010/2010_2_35.pdf [in Ukrainian].
4. Kobernyk, O., & Sydorenko, V. (2010). Kontseptsiia tekhnolohichnoi osvity uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy (proekt) [The concept of technological education of students of secondary schools of Ukraine (project)]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity [Labor training in educational institutions]*, 6, 3-11 [in Ukrainian].
5. Savchenko, A., & Tsyna, A. (2020). Naukovi zasady pidhotovky vchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii u pratsiakh profesora Viktora Sydorenka [Scientific principles of training teachers of labor education and technology in the works of Professor Victor Sidorenko]. *Vyshcha shkola [High school]*, 6 (191), 59-70 [in Ukrainian].
6. Sydorenko, V. K., & Dzhezhuła, O. M. (2000). Struktura protsesu hrachnoi pidhotovky studentiv u vyshchikh navchalnykh zakladakh [The structure of the process of graphic training of students in higher educational institutions]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 1 (5), 11-15 [in Ukrainian].
7. Sydorenko, V. K., & Shchetyna, N. P. (2001). Neprosta doliya kreslennia v zahalnoosvitnii shkoli [The difficult fate of drawing in secondary school]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 2 (13), 18-20 [in Ukrainian].
8. Sydorenko, V. (2013). Shcho zavazhaie podolaty nevidpovidnist pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia potrebam suchasnoi shkoly [What prevents to overcome the inconsistency of teacher training in the needs of modern school]. *Trudova pidhotovka v suchasni shkoli [Labor training in a modern school]*, 5, 2-6 [in Ukrainian].
9. Sydorenko, V. (2009). Shcho prykhovuetsia za prahnniam tekhnolohizuvaty trudove navchannia shkoliariv [What is hidden behind the desire to technologize labor training of schoolchildren]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity [Labor training in educational institutions]*, 11, 3-7 [in Ukrainian].
10. Steshenko, V. *Tekhnolohiia yak navchalnyi predmet Novoi Ukrainiskoi shkoly [Technology as a subject of the New Ukrainian School]*. Retrieved from http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3460/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202019.pdf#page=102 [in Ukrainian].
11. Steshenko, V., & Chalyi, M. V. (2018). K. Sydorenko pro tekhnolohizatsiu trudovoho navchannia [K. Sidorenko on the technologicalization of labor training]. In V. V. Steshenko (Ed.), *Visnyk Donbaskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Tekhnolohichna ta profesina osvita [Bulletin of Donbass State Pedagogical University. Series: Technological and professional education]*: zbirnyk naukovykh prats (Is. 2, pp. 12). Sloviansk: DDPU [in Ukrainian].
12. Fedorovych, A. (2008). *Pidhotovka vchyteliv pratsi u vyshchikh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (druga polovyna XX st.) [Training of labor teachers in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (second half of the XX century)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Ternopil [in Ukrainian].
13. Shymkova, I., Katerynchuk, V., & Midiana, L. (2018). Profesiina pidhotovka suchasnoho vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii: problemy i vyklyky [Vocational training of a modern teacher of labor education and technology: problems and challenges]. In O. V. Marushchak et al. (Authors), *Aktualni problemy pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii serednoi shkoly: teoriia, dosvid, problemy [Actual problems of teacher training of labor education and technologies of secondary school: theory, experience, problems]*: zbirnyk naukovykh prats. (Is. 1, p. 52). Vinnytsia: TOV "Merkiuri-Podillia" [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.02.2021